

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ

21–22 травня в Тернопільському національному економічному університеті відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Становлення і розвиток банківської системи України в умовах ринкових перетворень в економіці». Конференція зібрала понад 130 науковців з 14 регіонів України. Проведення конференцій є основною складовою важливого процесу формування єдиного наукового простору України та Європи, адже від рівня розвитку економіки, її стабільності залежить державне фінансування наукових досліджень. Ця конференція дала можливість поділитися досвідом та науковими напрацюваннями, які сприятимуть вирішенню проблем банківської системи нашої держави.

З вітальним словом до гостей і учасників конференції звернувся д.е.н., професор **Юрій Сергій Ілліч**, ректор Тернопільського національного економічного університету, який підкреслив, що економічна і фінансова глобалізація – це ключовий процес розвитку світової економіки сьогодення, а банківська система країни є системою, яка прямо чи опосередковано впливає на всі галузі економіки, тому потреба у наукових дослідженнях проблем банківського сектора досить висока. Держава потребує нової генерації науковців, які, володіючи глибокими фундаментальними і спеціальними знаннями, здатні до нестандартних рішень, вміють креативно мислити, виявляти проблеми, знаходити і реалізовувати шляхи їх вирішення.

Далі слово мав заступник міського голови Тернополя з питань економіки **Гринчишин Петро Семенович**, який зазначив, що банківська система є основною силою, яка допомагає стати державі незалежною. В умовах фінансової глобалізації Україна має обрати свій шлях інтеграції, не забуваючи про свої національні інтереси. Саме на таких конференціях, на думку доповідача, можна знайти відповіді на багато важливих запитань, які турбують нашу державу.

На пленарному засіданні було заслухано та обговорено чотири доповіді. Так, заступник завідувача відділу досліджень розвитку та регулювання фінансових ринків Інституту економічного прогнозування НАН України д.е.н., професор **Корнєєв В. В.** розкрив основні аспекти інституціоналізації фінансового ринку в економіці України в умовах ринкових перетворень. Завідувач кафедри «Фінанси і кредит» Севастопольського національного технічного університету д.е.н., професор **Вожжов А. П.** у своїй доповіді проаналізував існуючі тенденції у світовій валютній системі та перспективи її майбутньої трансформації. Доцент кафедри банківського менеджменту та обліку ТНЕУ **Довгань Ж. М.** дослідила проблеми капіталізації банківської системи України та адаптації діяльності банків до вимог Базель-II. Доцент кафедри банківської справи ТНЕУ **Чайковський Я. І.** здійснив аналіз сучасного

стану та перспектив розвитку банківського кредитування населення в Україні.

Після пленарного засідання дискусії продовжилися на трьох секційних засіданнях, за результатами роботи яких зроблено низку теоретичних висновків та напрацьовано певні практичні рекомендації.

Тематика доповідей секції “Актуальні проблеми розвитку банківської системи України у контексті глобалізаційних процесів” охопила широкий спектр теоретико-методологічних і прикладних проблем, пов'язаних з діяльністю банківських установ зокрема та фінансово-кредитної системи у цілому. Підвищений інтерес і жваву полеміку викликали наукові проблеми, що стосувалися: фінансової консолідації банків, пошуку найбільш ефективних шляхів формування банківських об'єднань; актуальних проблем банківської капіталізації, зокрема підвищення її рівня та оцінки достатності власного банківського капіталу; підвищення ефективності кредитного моніторингу та якості банківських активів в контексті мінімізації кредитних ризиків; проблем та напрямків вдосконалення банківського регулювання та нагляду; проблем та перспектив розвитку вітчизняних кредитних спілок.

У ході дискусій учасниками секційного засідання сформовано низку пропозицій, які мають як нормативно-теоретичну, так і конкретно-прикладну спрямованість щодо розвитку фінансово-кредитної системи України, зокрема:

1. Для оптимізації процесу консолідації та реорганізації банківських установ в умовах фінансової глобалізації запропоновано: доповнити вітчизняне банківське законодавство відповідною нормативно-правовою базою, яка б передбачала чітко визначений механізм, принципи утворення та функціонування банківських об'єднань; розробити методики оцінювання ефективності різних форм консолідації банків, перспективної прибутковості банків-учасників об'єднання; виробити процедури визначення потенційної здатності банків до нарощення рівня капіталізації за умов злиття чи поглинання; визначити чітку стратегію щодо проведення реорганізації банківських установ, гнучку стратегію переговорів з власниками об'єкту злиття, його основними кредиторами та співробітниками, проведення детального аналізу фінансової діяльності об'єкта; розробити процедури диверсифікації ризиків та регулювання діяльності банківських об'єднань з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності банків.

2. Для підвищення банківської капіталізації та оцінки достатності власного банківського капіталу необхідно: стимулювати приплив капіталів у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, залучення нових акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів; здійснювати публічне розміщення акцій (IPO) на відкритому фінансовому ринку, що дасть змогу підвищити банкам свою інвестиційну привабливість; залучати власний банківський прибуток для інвестицій у капітал, знижувати витрати банківських установ, підвищувати рівень капіталізації за рахунок розвитку субординованого боргу; сприяти консолідації банківської системи України (зокрема, шляхом консорціумного кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, реорганізації банків); проводити ефективну політику управління ризиками, адекватну капітальній базі банків, а також удосконалювати корпоративне управління у комерційних банках; запроваджувати нові регулятивні вимоги до капіталу (Базель-II), зокрема з метою адаптації до нових вимог Базельського

комітету необхідно розробити внутрішню методику щодо розрахунку мінімального обсягу регулятивного капіталу з урахуванням свого ризикового профілю та сформувати належну інструктивну базу в даному напрямку для працівників банку.

3. З метою підвищення ефективності кредитного моніторингу та якості банківських активів в контексті мінімізації кредитних ризиків пропонується: комерційним банкам здійснювати моніторинг фінансового стану позичальника, а також виконання ним зобов'язань перед кредитором; підтримувати постійний контакт з позичальником, проводити щоденний контроль за рухом коштів на його рахунок, за цільовим використанням кредиту, а також здійснювати щомісячний аналіз фінансово-господарської діяльності позичальника; сформувати адекватне методичне забезпечення, необхідне для аналізу фінансового стану позичальника; зміцнити правові засади банківської діяльності для дієвого захисту прав кредиторів, вимоги яких забезпечені належним чином оформленою заставою (зокрема, у разі ліквідації боржника чи визнання його банкрутом в установленому порядку слід забезпечити такий правовий режим, який би максимально спрощував відповідні процедури та сприяв задоволенню забезпечених заставою вимог кредитора поза чергою за рахунок коштів, отриманих від реалізації заставленого майна); забезпечити прозорість фінансової звітності підприємств та формування бюро кредитних історій.

4. Для підвищення ефективності банківського регулювання та нагляду визнано необхідним: здійснювати ефективний моніторинг банківських ризиків, що виникають у діяльності банків в процесі функціонування; впорядкувати діюче банківське законодавство, доповнити необхідними законодавчо-нормативними актами та провести окремі заходи щодо його удосконалення шляхом внесення наступних змін: задля вдосконалення правових умов щодо управління ризиками на консолідованій основі прискорити розробку і впровадження відповідних змін до Законів України "Про банки та банківську діяльність" та "Про Національний банк України"; з метою вдосконалення правової бази внутрішнього аудиту та контролю внести зміни до Цивільного кодексу, Законів України "Про господарські товариства", "Про банки та банківську діяльність", зокрема розробити підходи щодо діяльності внутрішнього аудиту та кваліфікаційних вимог до внутрішніх аудиторів з урахуванням світового досвіду; внести поправки щодо більш жорсткої відповідальності керівників та акціонерів за здійснення дій, що призвели до банкрутства банку; внести поправки щодо підвищення вимог до професійної здатності та ділової репутації керівництва банку, а також щодо фінансового стану його засновників; надати право НБУ вимагати від засновників банку інформацію про фінансовий стан та діяльність тих осіб, які мають пряме чи опосередковане відношення до керівництва банком. Національному банку України рекомендовано: здійснити правову регламентацію взаємодії органів банківського нагляду, контролю та аудиту, розвивати пруденційний підхід щодо організації нагляду за окремим банком і ризиками, характерними для його діяльності, розробляти заходи впливу на основі ранньої діагностики проблемності банків, в основі якої повинне бути сучасне комп'ютерне програмне забезпечення, що дозволяє простежувати регулятору діяльність банку в режимі реального часу, створити інститут самоконтролю за функціонуванням банку на ринку банківських послуг, стимулюючи

при цьому мотивацію поведінки банку, спрямовану на підвищення рівня самоконтролю та транспарентності його діяльності.

5. З метою удосконалення та активізації діяльності вітчизняних кредитних спілок запропоновано внести відповідні зміни до законодавчих актів, які регламентують діяльність кредитних спілок, а саме: надання права членства в кредитній спілці суб'єктам малого підприємництва, здійснення прийому вкладів від членів кредитних спілок та видачу їм кредитів в іноземній валюті, визначення на законодавчому рівні можливості утворення за участю кредитних спілок кооперативних банків і об'єднаних кредитних спілок; створення ефективно діючих місцевих асоціацій, діяльність яких належним чином би супроводжувалася і підтримувалася на національному рівні.

Під час роботи секції «Становлення та розвиток менеджменту вітчизняними банківськими установами» було розглянуто такі основні напрями діяльності банків, які викликали особливо жваві дискусії: проблеми іпотечного та споживчого кредитування, зокрема управління і мінімізації іпотечних та споживчих ризиків, проблема недопущення імовірної іпотечної кризи, зважаючи на досвід США; основні проблеми та напрями впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності у вітчизняних банках, оцінка вартості фінансових інструментів, облік пасивів, зокрема депозитних операцій і ін.; проблеми капіталізації банківської системи, а також запровадження Базеля-II; проблеми розвитку інноваційного потенціалу кредитної установи, та особливості участі банків у фінансуванні інноваційно-інвестиційної діяльності регіону; проблеми розвитку маркетингу у банківській сфері; перспективи розвитку банківського страхування в Україні.

В ході дискусій учасниками секційного засідання були обґрунтовані наступні пропозиції:

1. Для удосконалення системи іпотечного та споживчого кредитування необхідно: доповнити вітчизняне банківське законодавство відповідною нормативно-правовою базою, яка б передбачала чітко визначений механізм іпотечного кредитування та удосконалення процесів споживчого кредитування, розробити методики класифікації банківських ризиків, зокрема споживчих та іпотечних в залежності від сфери виникнення, можливості здійснення управлінського впливу; запровадити такі методи управління портфелем іпотечних кредитів в банку, які включають спостереження за внутрішніми і зовнішніми факторами розвитку іпотечного ринку, удосконалення методики диверсифікації портфеля кредитів, розробку системи лімітів і обмежень по іпотечних кредитах, розробку системи аналізу і моніторингу основних показників іпотечного кредитного портфеля, удосконалення методики андеррайтингу. Крім того, управління кредитною діяльністю повинно проводитись паралельно і у взаємозв'язку з ресурсною складовою, а також із розвитком методів управління іпотечним ризиком.

2. Запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності потребує вирішення наступних проблем: удосконалити вітчизняне банківське законодавство в галузі оцінки й обліку фінансових інструментів, зокрема ввести трактування дефініції «ринкова ставка відсотка», яке відсутнє в нормативно-правових актах НБУ з бухгалтерського обліку; запровадити у фінансовій звітності банків оцінку

фінансових інструментів за справедливою вартістю, що включає: оцінку грошових потоків, які очікуються, застосування техніки дисконтування, визначення ефективної процентної ставки; привести у відповідність методику обліку коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами у відповідності до методики обліку залучених вкладів стосовно негайного визнання прибутку або збитку у разі залучення коштів на вклад за ставкою, яка відрізняється від ринкової; запровадити у бухгалтерському обліку визнання та відображення в обліку зменшення корисності активів. Без глибокого осмислення сучасної методології відображення вартості фінансових інструментів у фінансовій звітності неможливе досягнення основної мети переходу на МСФЗ – подання користувачам фінансової звітності, в тому числі потенційним інвесторам, достовірної, чіткої інформації.

3. Проблеми капіталізації банківської системи, а також запровадження Базеля-II вимагають використання внутрішніх рейтингів на основі створення бази даних по фінансовому стану контрагентів і їх кредитних історіях за минулі роки та постійного оновлення інформації. Для України, на даний час, найбільш прийнятним є використання спрощеного стандартизованого підходу з орієнтацією на підхід внутрішніх рейтингів.

4. Для вирішення проблем розвитку інноваційного потенціалу кредитної установи та забезпечення більш ефективної участі банків у фінансуванні інноваційно-інвестиційної діяльності регіону запропоновано: комерційним банкам при розробці оптимальної стратегії інноваційного розвитку банківської установи проводити глибокі дослідження ринку, постійний моніторинг дій конкурентів; для інтенсифікації фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності регіонів нарощувати потужність регіональної банківської системи через розширення її ресурсної бази, що призведе до ефективного використання кредитних ресурсів не лише на поповнення обігових коштів підприємств, але і на реалізацію інноваційних проектів; банківським установам (у тому числі регіональним) необхідно більше уваги звертати на інвестування у реальний сектор економіки, в свою чергу, ці дії мають знаходити підтримку у державних органах влади.

5. Щодо проблем розвитку маркетингу у банківській сфері: необхідно у економічній науці ввести визначення поняття «концепція маркетингу відносин»; комерційним банкам слід запровадити виокремлення нових компонентів в рамках традиційного комплексу маркетингу, а також здійснювати розробку стратегій управління взаємовідносинами банку з клієнтами в рамках концепції маркетингу відносин; менеджменту банку необхідно запровадити визначення принципів клієнтоорієнтованого банку та здійснювати побудову комплексної системи управління взаємодією банку з клієнтами.

6. З метою розвитку банківського страхування в Україні, розширення співпраці банків та страхових компаній запропоновано розширювати страхові послуги саме через банки, впроваджувати у банківську діяльність прості страхові продукти, які інтегруються в банківський продукт та складні, які продаються незалежно від банківського продукту спеціально підготовленими працівниками банку.

Секція «Банківська освіта XXI століття: тенденції, проблеми, перспективи» розглянула проблеми, що стосувалися: професійно важливих якостей фахівців

банківської сфери; специфіки викладання гуманітарних дисциплін на факультеті банківського бізнесу; особливостей фахової іноземної мови; культурологічних аспектів при підготовці майбутніх фахівців; підвищення ефективності навчання з використанням мультимедійних засобів та допоміжних електронних систем; прагмалінгвістичного аналізу формування мовленнєвої поведінки майбутніх банкірів; проблем та перспектив формування комунікативної компетенції випускника-банкіра.

У ході дискусії учасниками секційного засідання сформовано наступні пропозиції: розглянути питання про використання та удосконалення технічного і програмного забезпечення, зокрема використання мультимедійних засобів під час занять з іноземних мов; викладачам іноземних мов практикувати проведення занять в комп'ютерних класах; дозволити поділ академгруп на підгрупи для ефективнішого проведення практичних занять із психолого-педагогічних дисциплін та з іноземних мов; на вчених радах факультету та університету розглянути питання про проходження студентами навчальної практики з комп'ютерної підготовки.

Матеріал підготували:

Василь Ткачук

к. е. н., доцент, декан факультету банківського бізнесу,
Тернопільський національний економічний університет

Ігор Кравчук

к. е. н., доцент кафедри банківського менеджменту і обліку,
Тернопільський національний економічний університет

Олександр Пруський

к. е. н., доцент кафедри банківської справи,
Тернопільський національний економічний університет